

פרשת האזנה ע"פ בירושלמי דברי ר' יוחנן

א. כיצד קראתם גר צדק
מה צדקל אנועתו פשוט א"ז אינו

העמק דבר

(יח) לא טוב היות האדם צבדו. לא לענין נקבה דבר ה' שיהא ממין האדם, דזה פשיטא שלא גרע האדם מכל הצבואים שהנקבה המקיימת המין הוא ממינו, אלא לא טוב שיהיה לו נקבה כמו לשאר צבואים שאינם לעזר בכל הליכות החיים, ורק צעת הזוג היא מזדמנת לפניו, אבל לא טוב שיהא האדם צוה האופן, [והכי פי' הראצ"ד בס' בעלי הנפש צהקדמה]: אעשה 19 עזר כנגדו. משום שהאדם אין טבע מינו צאופן אחד, כי כל המדות וכל הצבואים כלולים בו, וזה האדם טבעו נוטה לזה האופן, וזה האדם להיפקר, על כן יש לעשות העזר שהיא האשה ראיה לכל אופן שיהא בהאיש, והיינו כנגדו, איך שהוא נצרך לעזר תמידי לפי תכונתו, [וכיצי"ו להלן ל"ג י"ב ולאכה לנגדך יע"ש] (א):

2

הרחב דבר

(א) והו' לפי פשוטו, והמדרש ידוע בפירש"י וזה עזר לא וזה כנגדו, אמנם גם לפי הדרש אינו כמשמעות שמהא נבראת כדי לעזרו, ואיך משמע בלשון ה' עזר כנגדו, שיהא או עזר או כנגדו, אלא הכוונה שהיגוד יהא לעזר, שהרי מי שהוא כעסני ורגזני אם אשתו תהא עוד מסייעתו לכך, אע"ג שבשעת הרגזו הוא נהנה מזה והיא לו לעזר, אבל אח"כ שסר הרגזו יש לו זכר הרבה מזה שהוסיפה אשתו אל ונעים, והרי היא כנגדו, משא"כ אם תהא מנגדתו מתחלה ותשכך חמתו ותפייס אותו האדם שהוא מרגיז עליו, אע"ג שגראית באותה שעה שהיא מנגדתו, מ"מ היא העזר האמיתי שאין למעלה הימנו, וכן מי שטבעו ששמת ביותר וכדומה בכל המדות, וא"כ הפי' עזר כנגדו צמה שמהיה מנגדתו תהי לעזר, וחז"ל הוסיפו שאם וזה נשאר העיקרו עזר, היינו צמה שהיא מנגדתו מתחלה, ואם לא וזה נשאר העיקרי כנגדו צמה שהיא עזר מתחלה והיא מסייעתו לכל רוח רעה שעוברת עליו, ואין לך כנגדו גדול מזה:

כיצד קראתם גר צדק, בס"פ י"א

העמק דבר

(ב) 19 אשה. ותצד 19. לו מיותר, ללמד שאע"ג שהיו נוהרים בכל התורה עד שלא ניתנה, אבל ראה שהיא מיוחדת אך לו לאשה, ורק לו ילדה צנים הללו: (בג) 19 אשה. ותצד 19. לו מיותר, מכאן למדו חז"ל צ"ב דק"ט לעולם ידבק אדם בטובים, ותלו הבדל בין בני משה לבני אהרן משום משפחות הנשים, והיינו דיוק המקרא לו לאשה כראוי לו, ותלד לו ג"כ הכי דודאי גם וכותו גרם לך, וכמבואר לשון שאלות דר"א פ' זו ע"ו המאמר דמסייע וכותא דמשפחה דאבא ומשפחה דאימא ונפיק זרעא מהוגנא: (בה) 19 קח 19. זה הלשון משונה מלשון המקרא כי וכ"ג, וגם לו חדא מיותר, וצא ללמדנו שאע"ג דבמ פוטאל לא היתה מיוחדת יותר מצפורה אשת משה, ומכ"מ זכתה להוליד את פינחס, והיינו משום שהיתה לעזר גדול להליכות עולמו של אלעזר, והפי' לקח לו, הוא כמש"כ בס' בראשית ד' י"ט שהוא לעזר חייו, ובשביל שראה אלעזר שחסייעהו הרבה להיות איש המעלה, לא דקדק על היחס, והיתה משום זה ראיה לו לאשה וזכתה בשביל זה להוליד לו כראוי לו, דהני נשי במאי זכיין באחנויי גברי, משא"כ צפורה אע"ג שהיתה צדקנית, אבל לא הועילה לגדולת משה כלל, וע' מש"כ לעיל ב' כ"א:

4

העמק דבר

(יט) ויקח 19. ויקח למך מיצני, אלא משום דכדורות הללו היו הכל מרצין לקחת נשים ולהוליד צנים, והיה זה עיקר רצון הקב"ה להרבות ישוב העולם, ובאותו עת שלא היה הישוב מרובה כל כך היה רצוי צנים למצוה, אבל זה אינו אלא לפו"ר, משא"כ להיות לעזר כחשדות אשה לאיש זה הפרט די בכל זמן באחת, אבל למך לקח לו, היינו להיות לעזרו בהליכות העולם, על כן היו חשבות ומצוינות עד שנקראו בשם. אמנם קרוב 10. לומר דשמות אלו נכתבו על שם פעולתן, דכבר ביארנו בפסוק אעשה לו עזר כנגדו ששני אופני עזר הם, חדא מתחלה עזר להלך אחרי רצון ורוח האיש, אע"ג שימצא אח"כ צוה איה שגיאה ויאל מזה שהיא כנגדו, ושנית להיפקר שהיא מנגדתו 15. ואינה מניחתו להלך אחר רצונו ולבסוף מרגיש צוה עזר רב, ולמך השתמש שני אופנים אלו בשתי נשים: שם האחת עדה. שהיא הסירתו מן הדרך אם עמד בדרך כסילות וכדומה: ושם השנית צ'דה. יושבת תמיד צללו ולענגו, וכענין 20 שתי נשים אלו פירשו חז"ל (במדרש שמואל ב' וצילקוט עה"פ מאהבת נשים) בשתי נשי דוד המלך אביגיל ומיכל, אביגיל בעוה"צ ומיכל בעוה"ז, היינו שהיתה אביגיל מונעתו מן החטא. ועל כן קרא הכתוב את עדה, האחת, לומר שהיא המיוחדת לעזר, וכמו שביארנו לעיל וזה עזר כו' ע"ש. 25. ונדדיוק לו, עי' להלן ו' ב' וכ"ה כי וכ"ט כ"ח, ובס' שמות ו' כ"ה ע"ש, ויש עוד כונות אחרות צוה הדיוק כמו להלן ע"ז ג' ובס' שמות ו' כ' כ"ג. והכל לפי הענין:

3

גר צדק, בס"פ י"א, כ"ב

(בג) זאת הפעם - כפי הספורנו,
 נקבה זאת ולא אשר יהיה מכלל ולהבא: עצם
 מעצמי ובשר מבשרי - שידע שהבנתו אותה
 בעוד לא בא אליה ועוד לא דבק בה כי אם בלי
 5 דעת, ואמר דרך בואת הפעם הוא כן נאשר היא
 עם מעצמי, וכמו שהאדם אוהב את ידו, אבל
 לדורות לא יהיה כן אלא הדביקה תקרבה להיות
 אחד: וזאת יקרא אשה - ראה והתבונן עוד
 הגדל נאשה זו מנשים שהיה אח"כ, שראה בה
 10 שנבראת לשרתו בזהבה בלתי מוגבלת. לפי זרמי
 עממה ורק לזכרו, כמו שידו של אדם משמש לעין
 וראש האדם, ואמר ע"ז כי רק זאת היא כן ונקראת
 אשה בעצם וראשונה: כי מאיש יקרה זאת -
 ודרך החלק להיות נכסף אל הכלל שבה ממנו,
 15 אבל אח"כ לא יהיה כן, ואע"ג שקוראים לכל דבק
 אשה, אינו שם העצם רק כנוי, ולהלן ג' כי יבואר
 שהיא האשה עממה נשמה טבעה אחר שאכלה
 את עץ הדעת, ונעשית ככל השגים המבקשות
 אהבת האיש לטובת עממן: (ברד) ע"ז בן יעזוב
 20 איש וגו' ודבק באשתו - מכלן ולהבא אין
 ענה שחיה לו לעזר כנגדו ככונת היצירה, וכפי
 אשר הרגיש אדם אשר חקר לו עזר כנגדו, אם
 לא בזה האופן שהיא יעזוב את אצו ואת אמו
 ודבק באשתו, ואז יהיו לבשר אחד שיאהבנה ג"כ
 25 כמו שהם אדם אחד, וכדאי בפי' הבע"י יבמות
 ס"ב ב"ן האוהב את אשתו כגופו כו', וגם אז
 אינה עפולה לגמרי כמו שהי' אשה ראשונה שהיתה
 נחשבת לחלק ממנו, אלא שהיו בשר אחד.

והוא חושב לטובת עצמו ורואה שהיא תשלים אחר
 רצונו לגמרי, כן תחשוב גם היא שהיא מבקשת
 טובת עממה והוא יתלים רצונה, מ"מ הועיל סיבת
 האשה הראשונה שנעשה לטבע קיים שהאשה
 נשארה לעזר, אע"ג שאינו בזה האופן שהיה בשעה
 הראשונה אלא כמו שנעשה אחר אכלה מעץ הדעת
 כמו שיבואר להלן ג' כ', והוא מכלל בריאת העולם
 ביום הששי, ורק מי שזוכה לכך משיג אהבת אשתו
 10 בצטול גמור כמו שהיתה חוה לפני החטא. ומש"ה
 נעשה בשני אופנים ענין דביקות אדם וחיה כדי
 שיהיו לדורות שני אופני עזר האשה לאיש, ומש"ה
 היה בזה היום הששי, שני אופני אהבת חוה לאדם,
 כדי שיהיה שני אופנים באהבת אשה לאיש, וכמו
 15 שדברנו בשני אופני איש לעבודת ה', והכל נעשה
 ביום הראשון שנברא כמבואר לעיל. מקרא ד', כך
 נעשה טבע אהבת אשה וחיה עם האיש, וכענין
 שאמר בן עזאי שלמי מסכת קדושין אני נבראתי
 לשמש את קוני והמה נבראתי לשמש, וכערך
 20 שימושו לה' יהי שימושה לאישה, או ע"פ המל
 ככל הליכות חיי האדם, שבה לזה ע"פ השגחה
 פרטית לפי מעשיו, ולזה במול טוב או רע שכן
 יסד מלכו של עולם:

בין ד' פסוקים

ב גמלא יבואר השנה האחת
השנים היבנות בחיי האדם

דש"י

7

(יז) וא"ה שני חיי ישמעאל וגו'. אמר רבי חייא בר אבה למה
 נמנו שנותיו של ישמעאל כדי לייחס בהם שנותיו של יעקב משנותיו של ישמעאל למדנו שמשם יעקב
 בבית עבר י"ד שנה כשפירש מאביו קודם שבה אלל לכן שהרי כשפירש יעקב מאביו מת ישמעאל
 שנאמר וילך עשו אל ישמעאל וגו' (לקמן כ"ח) כמו שמפורש בסוף מגלה נקראת (ורש"י הביאו
 סוף פ' חולדות):

העמק דבר

8

9

ולא אמר, כדי לדעת וכלשון דאי' ברבה כדי לדעת מתי
 נתברך זקן, אבל לשון כדי לייחס משמעו שניין
 מזה איזה יחס ומעלה בשנותיו, והיינו משום שאין
 5 מקום ואופן לומר איזה אפוא בלה יעקב י"ד שנים
 אלו אם לא בבית עבר, והרי יחס גדול הוא שהי'
 כבר בן ששים ויותר וכבר הגיע השעה לישא אשה
 ולראות זרע, ומכל מקום השליך כל אשר לפניו
 10 וישב בבית תלמוד משך רב כוה, עד אשר ידע כי
 גם כאשר ילך לארס נהרים יהי תלמודו בידו, ואין
 לך יחס גדול מזה, וללמדנו בזה למי שיש צרכו
 ללמוד תורה ואח"כ לישא אשה, שלא יעמוד לפניו
 חשבונות ש"ע שכבר הגיע לפרקו. ודקדקו חז"ל
 בלשון לייחס שנותיו של יעקב, ולא אמרו לייחס
 15 את יעקב, ללמדנו שהשנים הללו שישב שלא בבית
 אביו ובהלו נר המורה עליו בלי שום מחשבה, היו
 טובות ליעקב מכל שנותיו שהיו מוטרויות, והיו
 יחסם של השנים הטובות למי שחי בהן:

ב גמלא בין ד' פסוקים